

саморозвитку із врахуванням тих небезпек, що стоять за проблемою «людської всемогутності»¹³³.

Висновок. Отже, Ф. Ніцше діагностувавши проблеми свого часу, прорік загальнокультурний поступ у аспекті видозмін релігійного чинника в світоглядному самовизначенні: зміна ціннісних засад і статусу релігійності і, як наслідок, виформовування плюралізму світоглядних форм; переформатування психології свідомості – не/розуміння передумов, умов і наслідків власної свободи; метаморфози міжлюдських відносин – загальний стан моральності сучасника. Відтак саме в теорії секуляризації, власне, й окреслені світоглядні траєкторії модерну, що характеризуються низкою постійних трансформацій. Крім того, витлумачується причина: чому модерна цивілізація все ж не може обійтися без «смерті Бога», а відтакі нових викликів для людини, об'єктивуючи в такий спосіб проблеми практичного характеру – (1) необхідність програми орієнтування, (2) її соціально-ціннісний потенціал.

2.2. Віталій Вікторович МУДРАКОВ. ПРОЕКТ «НАДЛЮДИНА» Фр. НІЦШЕ ЯК ФОРМА І СПОСІБ СЕКУЛЯРНОЇ ЕТИКИ

В статті інтерпретується концепт Ф. Ніцше «Надлюдина» як програма орієнтування сучасної людини в умовах секуляризації. «Надлюдина» тлумачиться як форма і спосіб секуляризованої етики, що дало змогу описати особливості сучасних світоглядно-ідеологічних орієнтацій і специфіку їх змін, зокрема й в Україні.

Ключові слова: сучасність, етика, людина, надлюдина, цінності, справедливість, релігійність.

Vitaliy Viktorovich MUDRAKOV. THE “ÜBERMENSCH” PROJECT AS A FORM AND MODE OF SECULARIZED ETHICS

The study contains the interpretation of F. Nietzsche's concept “Übermensch” as a program of modern human's orientation within conditions of secularization. The “Übermensch” is presented as a form and a mode of secularized ethics. Such interpretation gave the methodological instruments to describe the main features of contemporary ideological and world view tendencies and their changes character, including such processes in Ukraine.

Key words: modernity, ethics, human, Übermensch justice, religiosity.

Актуальність теми дослідження. Модернізаційні процеси у найрізноманітніших виявах – глобалізація, сучасні культурні тенденції, постмодерна політика і етика, секуляризація - є причинами нових світоглядних орієнтирів у процесі ціннісної ідентифікації. Вони відбиваються на усіх сферах життя і знаменуються низкою кризових явищ. У потоці цих викликів сучасної

¹³³ Дуже вдало про «людську всемогутність» як етичну загрозу пише Сібе Шаапа у праці «Прошання із Всемогутнім: Переоцінка етичного життя». – К.: Вид-во Жупанського, 2012. – 294 с.

культури всезрозумілішим стає те, що релігійність, як форма і спосіб ціннісного самоусвідомлення, стає лише одним із варіантів означеного процесу. Інша ідейно-сміслова платформа плюралізму світоглядних форм визначається сьогодні світською етикою. Тематична проблемність ситуації вказує на актуальність необхідності моделювання конкретних стратегій духовного розвитку особистості та суспільства.

Прикладом для першого із напрямків у розробці таких стратегій безумовно є аксіологічний потенціал церкви у суспільстві. У рамках позарелігійного світогляду виформовуванням світоглядних основ можуть ставати кращі зразки філософій, які покликані генерувати продуктивний діалог та взаєморозуміння.

Нове прочитання Ніцшевого концепту «Надлюдина» постає спробою розробки згаданої моделі. Процес секуляризації засвідчує, що сьогодні, як ніколи раніше, є запит на формування творчо сильної особистості, яка ставала б еталоном духовно-інтелектуального розвитку сучасності не в залежності від її релігійності чи нерелігійності. Саме тому *метою* другої частини нашої розвідки є конструювання актуального світоглядного макету шляхом інтерпретації цього концепту. Вияв і характеристика світоглядної спроможності цієї програми як засадничої в етичній орієнтації, постає нашим *завданням*.

Одразу зауважу, що ця інтерпретація аж ніяк не обстоюватиме позиції атеїзму чи чогось подібного, радикально не розумного, а радше те бачення, що йменується як «нова духовність» чи «інші духовні інтереси». Це є спроба інтерпретувати механізми духовного пошуку для тих, хто «шукає», а таких людей аж ніяк не меншає. Тут радше йдеться про те, коли мова монотеїзму з різних причин не є ефективною, а потреба задоволення духовного росту тільки наростає.

Стан розробки проблеми. Як філософія Ф. Ніцше загалом, так й концепт «Надлюдина» зокрема є дуже часто і широко інтерпретовані. З-поміж усіх, найбільш фундаментальними поясненнями вирізняються напрацювання М. Гайдегера. Для обраного контексту значущими у зрізі вибудовування орієнтування як системи принципів є праці В. Штегмаєра, у загально-етичному - Е. Макінтайра, Ч. Тейлора, Т. Ренча. Напрацювання С. Шаапа є методологічно важливими для вище зазначених контекстів.

Українським зорієнтовувачем у тлумаченні ніцшеанських ідей є найфундаментальніше вітчизняне дослідження філософії Ф. Ніцше – монографія Т. Лютого «*Ніцше. Самоперевершення*».

Виклад основного матеріалу.

(1) *Програма орієнтації*¹³⁴. Прорікши певні світоглядні тенденції сучасності, Ф. Ніцше пропонує проект «Надлюдина» для орієнтування і розвитку саме людини. У ідеологічно-соціальному сенсі проблема надлюдина, яку актуалізує Ф. Ніцше у свій спосіб, коріниться у історії «людської всемогутності». У цьому контексті (1) вона може інтерпретуватися як один із факторів секуляризації. З іншого ж боку (2) можна говорити про її актуальність як проект

¹³⁴ Саме такому формулюванню й концептуальним крокам сприяли дослідження сучасного німецького ніцшезнавця В. Штегмаєра – Stegmaier Werner, Philosophie der Orientierung. Nietzsche-Forschung (<http://stegmaier-orientierung.de>).

майбутнього самих секуляризаційних тенденцій та ціннісних змін. Автора цієї статті цікавить *другий момент*.

Отже, найпримітніші проблемні моменти сучасної секуляризаційної динаміки для аспекту світоглядного самовизначення характеризуються (а) ціннісними орієнтирами (механізмом їх творення – «у який спосіб?») та їх (б) соціальним потенціалом (проблема толерування Іншого – «форма співіснування»).

(а) Ф. Ніцше розробляє *методологію до теорії нових цінностей*. Він закликає до боротьби у самому собі, до плекання іманентності і її креативного потенціалу. Людина мусить породити у собі щось нове. Філософ наголошує: «Велич людини в тому, що вона – міст, а не мета, і любити в людині можна лишень те, що вона – перехід і загибель»¹³⁵. Виходить так, що зміна цінностей – це зміна джерела цінностей. Щоб виявити у собі нові потенції, людина мусить творчо розвиватись, долати сама себе. Її основним інструментом є її *воля*. Воля постає інструментом для самоподолання і мусить стати творчо сильною: «Бог є припущення, а я хочу, щоби ваша думка простягалася не далі, ніж ваша творча воля»¹³⁶.

Ф. Ніцше діалогує зі «старою релігійністю» як заклик до самозміни. Утім, що означає *самоподолання* з допомоги сильної волі? На цьому шляху виникає певна етична проблема. Проблема від якої залежить усе розуміння ціннісного потенціалу проекту Ф. Ніцше. Ця проблема коріниться у феномені справедливості¹³⁷. Якщо раніше людина орієнтувалась на гарантії справедливості від трансцендентності, то за умов «смерті Бога», секулярності, вона шукає можливості для її реалізації деінде. У першу чергу йдеться про зорієнтованість на себе – пошуки такої можливості в іманентності. Ця можливість так чи інакше зводиться до «людської всемогутності», адже це та умова, яка може гарантувати реальну здійснюваність цієї можливості. Попри те, прагнення людиною всемогутності виявляється спробою до самозахисту і рано чи пізно занурює у ситуацію ідеологічного радикалізму. То ж «воля до всемогутності» перетворюється у «волю до політичної влади»¹³⁸. Відтак проявляється інший бік справедливості – вона перетворюється на помсту іншим, на інструмент помсти. Ось чому людина у пошуках справедливості змушена перемогти свою жагу до всемогутності. Це мусить стати викликом до *самоподалання*. Лише за таких умов людина зможе повернути життю його етичне значення, творити нові цінності. Ф. Ніцше прагне покінчити не просто із віруваннями й сподіваннями, обіцяннями й очікуваннями спасіння, але й із ревнивстю та жагою помсти: «Але я виведу ваші притони на світло; тому й сміюсь я вам в лице своїм сміхом висоти. Тому і

¹³⁵ Nietzsche Friedrich, Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 296.

¹³⁶ Nietzsche Friedrich, Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 359.

¹³⁷ Вкрай важливим дослідженням у розробці цього поняття в контексті ідеї «божественної та людської всемогутності» є праця нідерландського ніцшезнавця Сібе Шаапа «Прошання із Всемогутнім: переоцінка етичного життя» (К.: Вид-во Жупанського, 2012. – 294 с.).

¹³⁸ Так формується одне із трактувань Ф. Ніцше, як ідеолога нацизму. Тобто жадання влади ідеологічно виправдовується як боротьба за справедливість, як розправа над тими, хто перешкоджає «руху на гору» й як спасіння себе для існування як вищої істоти. Таким чином зринає принцип вождизму.

рву я вашу сіль, щоби ваша ж лють виманила вас із вашої ж печери бріхонь і щоби помста ваша вискочила через ваше слово „справедливість“. Тому, нехай буде позбавлена людина помсти – ось для мене міст, котрий веде до вищої надії, і веселкове небо після проливних гроз. Але іншого, звісно, хочуть тарантули. „Понашому, справедливість полягатиме саме у тому, щоби світ був сповнений грозами нашої помсти“ – так говорять вони між собою. „Занурити у помсту і сором хочемо ми усіх тих, хто є подібний до нас“ – так клянуть серця тарантулів»¹³⁹.

Здатність самоподолання, вважає Ф. Ніцше, є умовою здорового стану. Уміння долати себе - це ключ до подолання Ressentiment. Так людина стає стриманою. Відтак вона стає мірилом сама собі і прагне високих цілей. У процесі самоподолання людина ніби підноситься над усією ворожнечею. Тоді вона здатна поділитись цим здобутком з Іншим – це етична настанова. Для цього потрібно у першу чергу бути чесним із самим собою. Без самопізнання щирість не є можливою, а щирість варта того, щоб заради неї долати Ressentiment. Вона мусить ставати основою вчинку, тоді як воля має на це скеровуватись.

Відтак наступним кроком з втілення *права на власне прочитання свого буття* є правдивість/щирість. За Ф. Ніцше - це *щедра доброчесність*: «тому я хочу, аби чесні казали один одному: „ми любимо один одного; побачимо, чи зможемо ми продовжувати любити один одного! Чи все ж обіцянка наша буде лише недоглядом?“ – „Дайте нам термін і недовгий союз, аби ми бачили, чи годимось ми для тривалого союзу! Велика справа бути удвох!“ Так раджу я усім чесним; і чим була б моя любов до надлюдини і до усього, що мусить ще настати, якщо я радив би і казав інакше!»¹⁴⁰.

Це можна поійменувати *чеснотою віддачі*. Віддавати комусь, означає насолоджуватись. Для того, щоб дати, має бути загартована «етична воля». Коли людина здатна давати, вона перетворюється на обіцяння, на перспективу. Такий стан не прагне вже справедливості, а відтак і не потребує влади й жаги до неї.

Діяльною воля мусить бути лише щодо майбутнього. Людина повинна прийняти минуле і стати обіцяною майбутньому. Так людина виходить на той «перехід», що зветься «Надлюдиною». Саме у такий спосіб вона формує нові ціннісні орієнтації. Вона прагне стати зразком для Іншого. Така опція є відкритою кожному. Стає зрозумілим, що «Надлюдина» не має нічого спільного із проблемою воління здобути владу. «Надлюдина» - це ознака руху, ознака самоопанування. Відтак вона виховує у собі «волю до влади над собою» й «усім людським у собі».

Отже, «Надлюдина» не втрачає власних бажань та інстинктів: вона просто контролює їх. Проект «Надлюдина» проголошує людські гідності, що знаходяться у перманентній зміні.

(b) Соціальний аспект актуалізується подіями, які знаменувались крайньо радикальними подіями. Вони показали те, наскільки прагнення справедливості без етичного життя і, зрештою, втрати стимулюючого ефекту культури й інституцій, може бути небезпечним як неконтрольований Ressentiment.

¹³⁹ Nietzsche Friedrich. Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 372.

¹⁴⁰ Nietzsche Friedrich. Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 474.

Людина мусить навчитися не повторювати риси своїх опонентів, їх Ressentiment і прагнення до бунту. Тобто у цьому сенсі вона мусить не отожднювати себе із опонентом. Це означає, що така орієнтація не прагне політичної силової дії чи протистояння, бо в такий спосіб вона виправдовувала би опонента протидіючи йому у його ж спосіб. Інакше це ставало б проектом занурення сучасника у старі форми ідеологій.

Позицію Ф. Ніцше щодо цього, варто розуміти так: *стримана і стримуюча реакція*. У буквальному сенсі слова він уникає реакції (як тотожної до акції відповіді), оскільки так суб'єкт втягується у стару логіку координат, але водночас закликає до війни – «війни за власні думки волею до влади». У контексті ж старих параметрів проявлятиметься бажання контролю та нестримність вольових дій. Натомість Ф. Ніцше прагне контрольовану силу вчинку, а не нав'язливе бажання вирішити суперечність у спосіб сили, зневаги і ненависті. Опускаючись до рівня опонента, не можна його подолати, тому що ми у такий спосіб стверджуємо владу його методами. У параграфі «*Шлях того хто творить*» Заратустра вчить: «А ти знаєш уже, брате мій, слово „зневага“? І муку своєї справедливості до тих, хто тебе зневажає? Багатьох ти примушувеш змінити думку про тебе; вони це ставлять тобі у велику провину. Ти підступив до них, але все ж таки мимо пройшов: такого вони тобі ніколи не подарують. Ти йдеш далі за них; та що вище ти підіймашся, то меншим здаєшся в очах задрості. Але найбільше ненавидять того, хто літає. „Як вам хочеться бути справедливим до мене! – ти повинен казати. – Я обираю собі вашу несправедливість як належне“. Несправедливість і болото кидаються вслід самотньому; але ти, брате мій, як хочеш зіркою бути, мусиш світити їм, не зважаючи ні на що! І остерегайся добрих та праведних! Вони залюбки розпинають тих, хто винаходить собі власну чесноту, – вони ненавидять самотнього»¹⁴¹. «Проте відокремлення, – пише Тарас Лютий, – означає, що треба ізолювати себе від стада, навіть у совісті; треба пережити агонію, яка анігілює совість у собі, щоб знову відкрити для себе суть того, що є здорового й благородного в нас»¹⁴².

У модерному секуляризованому світі це особливо важливо з огляду на терористичні акти, що мали місце у Європі та світі останнім часом. Річ у тім, що сьогодення радикалізована свідомість не розрізняє понять *влада* і *насильство*. Насильство може тільки знищити владу, але аж ніяк не замінити її. Для радикально налаштованих людей¹⁴³ влада – це насильство. Це пояснюється тим, що вони перебувають у стані пошуку справедливості (у цьому випадку вона постає помстою) силовими методами. Вони є слабкодухі і сприймають себе як жертви – позиціонують себе тільки у ролі жертв-страждальців. Тоді й виникає думка, що будь-яке насильство їм дозволено¹⁴⁴. Запобіжним засобом проти цього є правдивий погляд у минуле, а щирість мусить стати принципом майбутнього.

¹⁴¹ Nietzsche Friedrich, Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 341.

¹⁴² Лютый Т. Ніцше. Самоперевершення. – К.: Темпора, 2016. – С. 627.

¹⁴³ Тут не важливо те, який формат цієї радикальності буде потім – комунізм, фашизм, ісламський фундаменталізм чи православний шовінізм.

¹⁴⁴ У часи глобалізму це призводить до геополітичного тероризму як доктрини. Наприклад, сучасна Росія.

Виходить, що у сучасному секуляризованому світі радикальність спочатку формується як така, а потім набуває рис або релігійних або політично ідеологічних.

Справжня сила волі мусить «вгамувати апетит» дошукатись справедливості силовими методами. У першу чергу людині варто усвідомити свої власні людські риси як виклик – подолати власні внутрішні небезпеки (схильності). Її завдання – опанувати не Іншого, а саму себе. Подолання цього «сліпого бажання» звільняє від нав'язливості помститись. Лише у такий спосіб людина може щось запропонувати Іншому, зможе співіснувати з ним і водночас змінювати його – *«хто не плакає власної сили, той не має що запропонувати щось Іншому»*. Лише у такий спосіб *«свідомість-проблема»* може перетворитися на *«свідомість-перспективу»*. Цебто, щоб втілювалась ця перспектива, людині завжди потрібно долати себе як проблему. Перспектива можлива тільки тоді, якщо є здатність стерпіти і подолати власне становище. Тільки тоді у суспільстві народжується така сила, яка може породити справедливую владу. Це вдається, коли суспільство є інтегроване, коли воно діє разом, коли кожен готовий стати прикладом Іншому.

Отже, сучаснику в умовах секуляризації варто навчитись долати *потяг до справедливості* – як мстивої, так і рятівної. Необхідно попроситися із прагненням до сили й до справедливості, котра може здійснюватися у силовий спосіб. Гадаю я, що подібні кроки демонструє сучасна Європа. Позиція громадянського суспільства європейців до сучасної зрадикалізованої свідомості – *«ви не змусити нас ненавидіти вас, бо це наш стиль життя»*. Втім, проблема *меж толерантності* тільки загострюється.

(2) Український контекст. Секулярність і релігійність Західної Європи дуже вдало вписується у метафору Ф. Ніцше – це одне з місць, де проповідує Заратустра – місто *Ряба Корова* (bunte Kuh)¹⁴⁵. Тут передбачається багата, але не визначена різноманітність. Ця різноманітність ще краще презентується, якщо горизонти західного світу розуміти дещо східніше. Утім, чи можна про цю ситуацію говорити як про повсюдну у Європі? Йдеться про *загальноєвропейський контекст*. Якщо ситуація цілком відповідає *західноєвропейському світу*, ба більше навіть *північно-атлантичному*, то чи є вона такою ж у країнах Східної Європи.

Загалом Східну та Центральну Європу Х. Казанова характеризує як певне релігійне відродження, а причиною вважає падіння у них комунізму. Проте це відбулось не скрізь – Східна Німеччина, Чехія, Естонія, Латвія. Ситуацію в Україні ж він описує як ще більш унікальну, яка характеризується вельми широким релігійним плюралізмом та релігійним ренесансом¹⁴⁶. Та чи є в Україні й справді світоглядні зміни, що за своєю сутністю визначаються релігійним чинником?

Я сказав би, що ця ситуація відрізняється за формою та не зовсім за змістом. Тобто тезу Х. Казанови щодо відродження я пояснив би радше як «хитання» суспільної свідомості – спроби формування себе як політичної нації європейського стибу, характеристикою якої є готовність толерувати (релігійно

¹⁴⁵ Nietzsche Friedrich, Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 308.

¹⁴⁶ Казанова Хосе. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2017. – С. 10.

загалом і конфесійно зокрема) Іншого. Інакше кажучи, так званий 'релігійний ренесанс' з одного боку пояснюється яскравою презентацією історично зумовленого релігійного плюралізму на тлі загально-політичної видозміни (революція), з іншого – зміцненням ціннісної основи ліберальної політики співіснування через вияв релігійної толерантності. «Релігійний ренесанс» варто розуміти відтак не тільки як ріст кількісних¹⁴⁷ показників віруючих, а й ще як сам *факт можливості існування релігійності у спектрі строкатостей її виявів*, тим паче у часи секуляризації. Після значного періоду атеїзму, а також «серединного стану» так говорити цілком правомірно. Така динаміка в Україні з'являється, з одного боку, на край болочій боротьбі зі старими світоглядно-ідеологічними тенетами, а з іншого – на моральних реформах. У обох пунктах йдеться про останні протистояння народу владі – «Україна без Кучми 2001-2002», «Помаранчева революція 2004», «Євромайдан – Революція Гідності 2014». Таке пояснення цілком виправдано можна назвати політично-онтологічним. Що ж стосується релігієзнавчого підходу, то тут варто згадати авторів книги *«Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка»*, котрі наголошують, що саме в ході Революції Гідності формувалась громадянська Церква в Україні – спільноти віруючих, що незалежно від конфесійно-церковної ідентичності, знайшли порозуміння та спільно й натхненно Богом діють на захист Богом створеного – гідної особистості¹⁴⁸ в Україні.

У будь-якому разі, «класифікаційний зріз духовності, згідно з яким українське суспільство, як і будь яке інше, цілком правомірно було б поділяти на тих його членів, що саме поняття духовності опирають на абсолютні цінності та надають їм безумовного значення, і тих, для кого Бог „помер“ хто схильний вбачати в духовності ціннісно-смісловий універсум „земного“ обумовлення»¹⁴⁹, – звертає увагу В. Шевченко. Ясна річ, що така диференціація мусить розумітися із наступним застереженням: українське наповнення релігійної духовності не є абсолютним тотожне до європейського змісту чи то католицької, чи то протестантської ідентичності. Утім методологічний намір вияву особливостей дії зв'язків та відношень секулярної динаміки у формуванні світоглядно-ідеологічного каркасу сучасного українця у аспекті етики цілком правомірний й ефективний.

Так чи інакше, а в Україні були такі періоди, коли в суспільстві народилася *така сила*, яка мала завданням породити справедливу владу. Кожен протестуючий був готовий стати прикладом Іншому – це ознака інтегрованого суспільства. В

¹⁴⁷ Релігія і Церква в українському суспільстві: соціологічне дослідження [Електронний ресурс] // Церква, Суспільство, Держава у протистоянні викликам і загрозам сьогодення. – К., 2017. – С. 2348. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_Religiya.pdf

У контексті розуміння обраної проблематики я схиляюся до думки, яку наводить Горохолінська І. у своєму дослідженні «Ціннісні виклики сучасності: роздуми про морально належне та релігійну віру» (Українське релігієзнавство. – № 80. – С. 52-58), що кількісний ріст віруючих – дані, що презентовані у соціологічному дослідженні – вказує радше на залученість до певної традиції зовнішньої релігійності, котра аж ніяк не впливає на формування аксіологічної самовизначеності. Вона є маркером загально-культурної ідентичності.

¹⁴⁸ Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. За загальною редакцією д.філос.н. Филипович Л.О. і канд.філос.н. Горкуші О.В. – К.: Самміт-Книга, 2014, 2015. – 656 с.

¹⁴⁹ Шевченко В.В. Україна духовна: постаті, події, явища. – К.: Світ Знань. 2008. – С. 358-359.

українців прокинулася та сила, яку Ф. Ніцше називав «волею до влади» – «*волею до влади над своїм буттям*», тому, зрештою, виникали революції.

Відтак, сучасний стан української суспільної свідомості дуже близький до західноєвропейського. Українське суспільство продемонструвало, що воно, з одного боку, сповнює *сильними індивідуальностями*, а з іншого – здатне діяти як *колективне організоване ціле* на принципах зовсім іншої організації. У обох зрізах воно узasadничувалося на тому, що С. Кримський описав як необхідну константу духовності ХХІ ст. – акцент на людських якостях. Він пише: «[...] нині немає дефіциту ідей щодо проектів поліпшення життєдіяльності та майбутнетворення. Проблемою, яка обмежує розвиток діяльності та стає вирішальною для соціального прогресу, є дефіцит людських якостей»¹⁵⁰. Ці особливі якості, зрештою, у симбіозі двох наведених зрізів (індивідуального і соціального) утверджують так звану «монадну особистість». Йдеться про здатність особистості «репрезентувати свою націю, свою культуру, свою епоху, а відтак, маніфестувати індивідуальну іпостась універсального досвіду. [...] І не просто репрезентувати, а давати зразки вчинків, інтелекту та зростаючої совісті. Це є важливим тому, що в наші часи ідеї та проекти повинні випробовуватись на здатність втілюватись у життя особистості. Саме така вимога і стала вузловим пунктом переходу у формуванні духовності ХХІ століття від гуманізму як ідеології людини, що уявила себе Богом, до персоналізму як утвердження самоцінності особистості людини, а не абстрактних ідей»¹⁵¹. Звісно ж у цьому руслі можна говорити про потенціал 'нового' у розкритті життєдайного змісту християнських моральних настанов, але це не виходитиме за межі заявленої теми. Отже, пояснюючи окреслені трансформації в категоріях Ф. Ніцше зазначу наступне:

(а) *Воля стала основним принципом зміни/творення цінностей* (зміна загально-ідеологічного вектору) на позарелігійній основі (яка вже згодом утвердила толерантність релігійного плюралізму). З цього випливає, що практична дія цього принципу сигналізує про правильність припущення щодо формування у сьогоденній динаміці секулярних процесів спочатку світоглядно-ідеологічного базису, який вже потім обрамлюється релігійно чи політично.

(б) *Контрольована сила вчинку стала демонстрацією нової ціннісної орієнтації* як організації суспільства. Цим підтверджується правильність припущення щодо боротьби із Ressentiment (у цьому випадку Ressentiment влади), тобто бажання вирішити суперечність у спосіб сили (слабкодуха влада використовує силу). Демонстрація позиції як пропозиція опанувати не Іншого, а самого себе.

Висновок. Відтак нові інтерпретації ніцшевого концепту «Надлюдина» з одного боку пояснюють особливості світоглядних перетворень, що іменують секуляризацією, а з іншого – постають спробою розробки світоглядної моделі, носій якої – це творчо сильна особистість, яка не в залежності від її *релігійності* чи *позарелігійності* є еталоном духовно-інтелектуального розвитку сьогодення. Вияв і характеристика світоглядної спроможності цієї програми як засадничої в етичній орієнтації постає механізмом ціннісного творення та їх соціально-практичним потенціалом. Концепт «Надлюдина», як проект-перспектива, це

¹⁵⁰ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. – К., 2008. – С. 352.

¹⁵¹ Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. – С. 352-353.

ознака руху і самоопанування – виховання у собі «волі до влади над собою» і «усім людським у собі»; оволодіння чеснотами *щедрої добротності та віддачі*; усвідомлення власних людських рис як виклику – *стримана і стримуюча реакція* – контрольована сила вчинку. Це набір тих моральних констант, що закладає Ф. Ніцше у етичний базис позарелігійності Надлюдини) – перетворення «свідомості-проблеми» у «свідомість-перспективу». Про це свідчить приклад-інтерпретація української ситуації. Насамкінець зазначу, що у процесі модерну «відмінні духовні інтереси» – це спроба самопізнання і головне у цій динаміці ефективні методи усвідомлення ризиків і толерантне задоволення потреб духовного росту у всьому розмаїтті їх сучасних формацій.

2.3 Юлія Олександрівна СТРЕЛКОВА. СПЕЦИФІКА «ДІАЛЕКТИКО-ТЕОЛОГІЧНОЇ» РЕЦЕПЦІ ІДЕЙ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ОРТОДОКСІЇ

В статті розглядаються світоглядні та релігійно-філософські підстави актуалізації інтересу представників діалектичної теології до ідей періоду Реформації, насамперед, про абсолютну значущість віри, головну роль Христа і пріоритет Писання, про необхідність єдності «внутрішньої людини» з Богом, заміну авторитету церкви авторитетом Біблії. Водночас в статті підкреслюється, що в рамках діалектичної теології, на відміну від протестантської ортодоксії, відбувається розмежування Біблії і Божого Слова. Біблія вже не є тут статичною, а стає Божим Словом в ході події, і зустріч з Богом відбувається в Ісусі Христі як Слові Божому.

Ключові слова: діалектична теологія, неоортодоксія, ортодоксальна теологія, Слово Боже, христологія.

Yuliya Aleksandrivna STRIELKOVA. SPECIFICATION OF "DIALECTIC-THEOLOGICAL" RECEPTION OF THE PROTESTANT ORTHODOXIA IDEAS

The article examines the world view and religiously-philosophical grounds of the interest of dialectical theology representatives to the ideas of Reformation, first of all, about absolute meaningfulness of faith, leading role of Christ and priority of Holy Bible, about the necessity of unity of "internal man" with God, replacement of the authority of church by the authority of Bible. At the same time it is underlined, that within the framework of dialectical theology, unlike the protestant orthodoxy, there is a differentiation of Bible and Divine Word. Bible is not here static, and becomes the Divine Word during an event, and a meeting with God takes place in Jesus Christ as a Word Divine.

Key words: dialectical theology, Neo-orthodoxy, Orthodox theology, Word Divine, christology.

Постановка проблеми. Вільне тлумачення догматів протестантизму зокрема та християнства загалом представниками ліберальної теології, тенденція етизації ними християнської релігії, розчарування богословів початку ХХ ст. в